

- Muistio Pusulan kalkkiuunin nykytilanteesta ja kunnostuksesta

Tein yhdessä arkeologian osaston hoitoyksikön Jukka Moisanen kanssa tutustumiskäynnin Pusulan kalkkiuunille ja Pusulan kirkonkylän lähistöllä oleville louhoksille. Samassa yhteydessä neuvottelimme Nummi-Pusulan kunnan vapaa-aikasihteri Terttu Viskarin ja teknisen johtajan Kari Korhosen kanssa mahdollisuuksista pelastaa ja restauroida uuni.

Taustaa

Pusulan kalkkiuuni rakennettiin 1890-luvulla Ariman lasitehtaalla tarvittuun kalkin tuottamiseen. Raaka-aine uunille saatiin lähistöllä olevilta louhoksilta. Sohlbackan kalkkitehtaana tunnetun uunin toiminta lakkasi ilmeisesti lasitehtaan lopettamisen myötä vuonna 1917.

Tyypiltään Pusulan kalkkiuuni edustaa nk. sylinteri- eli kuilu-uunia. Tyypin patentoitiin Saksassa 1850-luvulla. Toimintaperiaatteeltaan se edustaa kertapolttoisten uunien kehittyneintä astetta. Uunityyppejä ovat käyttäneet yleensä keskisuuret yritykset, joissa toiminta ei välttämättä ole ollut täysin kokopäiväistä tai ympärivuotista.

Masuunien tapaan uuni ladataan sen päällä olevasta aukosta kalkkikivellä (murskeena), polttoaineena käytetty puu taas piipun alaosissa olevaan pesään. Jälkimmäisen palaessa vapautuva lämpö muuttaa kalkkikiven sammuttamattomaksi kalkiksi, joka valuu uunin alaosissa oleviin aukkoihin.

Rakenteeltaan uuni on melko yksinkertainen; Kyseessä on vapaasti seisova tiilipiippu, jonka alaosassa sijaitsevat veto- ja tyhjennysaukot. Muodoltaan alaosa on kuusikulmainen ja mainitut aukotukset on tehty suorille sivuille. Uunin suuaukko on ollut suojaamaton, mutta alaosa on kiertänyt lautarakenteinen katos. Uunin alaosan tavoin katos on ollut kuusikulmainen.

Uunin rakenteen yksityiskohdista on vähän tietoa. Rakenteessa on käytetty käsin lyötyä punatiiltä ja sisäosat on vuorattu tulenkestävällä tiellä, sideaineena on käytetty kalkkilaastia. Piipun yläosia on tuettu rautapannoin. Piipun sisäkerrosten tiilet on muurattu kiilamaisesti, kapea kärki sisäänpäin ja piipun ulkokuori taas kaarevista, kehäsuuntaisesti pitkittäin olevista tiilistä. Piippumuurin paksuudesta ei ole mittoja. Tiilikerroksia on siinä kuitenkin kaksi tai kolme.

Piipun alaosissa rakenne on tehty tavanomaisista tiilistä. Rakenteen yksityiskohdista voi todeta vain, että osan aukoista ympärillä on ollut holvaus.

Nykyisellään uunin voidaan katsoa olevan historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös ja muinaismuistolain suojaama. Uuni on paitsi paikallisesti ja maakunnallisesti tärkeä muistomerkki myös valtakunnallisesti merkittävä kohde. Nykytietämyksen valossa vastaavanlaisia uuneja on ollut käytössä vain muutamalla paikkakunnalla, joista osa on jäänyt luovutettuun Karjalaan. Muiden paikkakuntien uunitilanteesta ei ole tietoa, mutta vaikuttaa siltä, että niitä ei juuri ole säilynyt.

Aiemmat toimenpiteet

Vaihe 1:

- Uunin suojaaminen tilapäisesti.

Vaihe 2:

- Uunin rakennusarkeologiset tutkimukset ja dokumentointi suunnittelun tarpeisiin.
- Kuntoarvio.
- Restauroidisuunnitelma edellisten perusteella.

Vaihe 3:

- Uunin suojaaminen pysyvästi ja rakenteen kunnostaminen tarvittavilta osin.
- Ympäristön hoitotyöt ja varustaminen nähtävyydeksi.
- Muissa kohteissa tehtävät ympäristötyöt.

Rahoitus ja hankkeen jatko

Kunnan edustajien kanssa käydyin keskustelun perusteella todettiin, että piippu suojataan kunnan toimesta tilapäisesti Museoviraston ohjeiden mukaan. Suojaamisella yritetään saada lisää aikaa rahoituksen järjestämistä ja suunnittelua varten.

Seuraavat vaiheet edellyttävät kuitenkin osittain erillistä rahoitusta:

- Varsinainen restauroidisuunnitelma (lähinnä työselite) ja rakenteiden täydennysdokumentointi voitaneen tehdä Museovirastolla.
- Kunnostamisessa tarvittava työvoima voidaan järjestää muinaisjäännösten hoitoyksikön kautta, mutta rakennusarkeologiset tutkimukset ja kuntoarvio sekä rakennesuunnittelu joudutaan teettämään ulkopuolisilla konsulteilla.
- Suunnittelun lisäksi tulevat vielä materiaalikustannukset, joihin Museoviraston hoitoyksiköllä ei ole resursseja.

Kuntoarvio ja arkeologiset tutkimukset tulevat maksamaan muutamia kymmeniä tuhansia markkoja. Materiaalikustannusten summittainenkin arviointi edellyttää tarkempia arvioita eri tarpeiden menekistä.

Jatkosta sovittiin, että:

- Kunta yrittää hakea ulkopuolista rahoitusta (mahdollisesti EU:lta) suunnitteluun ja tutkimuksiin. Materiaalihankintoihin tarvittava raha voitaisiin varata kunnan ensi vuoden tulo- ja menoarvioon.
- Museovirastolla selvitetään restauroinnin suunnittelu- ja toteutusmahdollisuuksia.

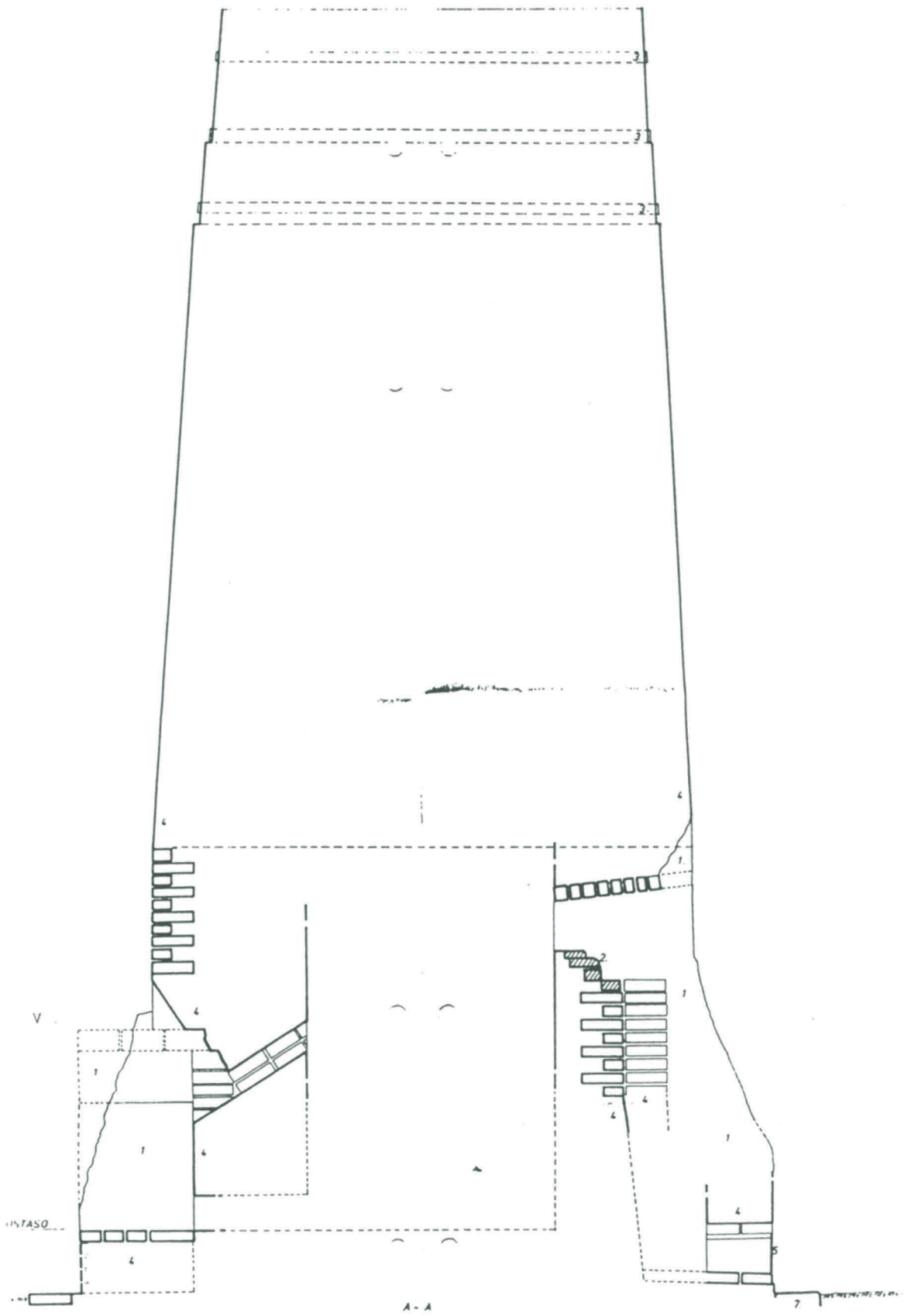
Käytännössä uunin kunnostus siirtynee vuodelle 1998. Työn edellyttämien tutkimusten ja muuraustyön vuoksi kunnostus joudutaan ajoittamaan kesäkaudelle, ja työmaa voidaan siten aloittaa aikaisintaan keväällä ja päättää viimeistään syksyllä. Koska ensi kevääseen mennessä rahoitus tuskin järjestyy, siirtyy työ siten seuraavaan kevääseen.

Helsingissä 26.11.1996

Karim Peltonen
tutkija / Jyrkän ruukki

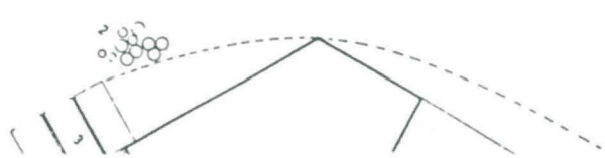
Jakelu:

- Museovirasto / Moisanen, Peltonen, Härö
- Nummi-Pusulän kunta / Viskari,

05A

AT TILLET

VALOK. H. HÄNNINEN 10/1987

